

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეთერი გაგუნაშვილი

სტუდენტის სოციალური კაპიტალის აკუმულირების პროცესზე
მოქმედი ფაქტორები უმაღლეს სასწავლებლებში

სოციოლოგია

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია სოციოლოგიის მაგისტრის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: ნინო დურგლიშვილი -
ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი.

თბილისი, 2017

ანოტაცია

უმაღლესი სასწავლო დაწესებულება არის გარემო, სადაც სტუდენტები იძენენ ცოდნასა და უნარებს. გარდა ამისა, მათ შეიძლება ჩამოუყალიბდეთ ღირებული ურთიერთობები, რომლებიც ემოციურ მხრდაჭერაში, სოლოდარობაში, საერთო სარგებლის მიღებასა და კარიერული კავშირების განვითარებაში გამოიხატება. ეს ყველაფერი ხშირად სოციალურ კაპიტალად მოიხსენიება. სოციალური კაპიტალის რამდენიმე ტიპი არსებობს, თუმცა ადამიანებს შორის მეტ-ნაკლებად ინსტიტუციონიზებულ ურთიერთობებს, საერთო სარგებელზე ორიენტაციას, ფართო ქსელების ჩამოყალიბებას, როგორცაა კლუბი და პროფესიული საზოგადოებები, მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალი განაპირობებს.

უმაღლესი სასწავლო დაწესებულება აერთიანებს განსხვავებული შეხედულებების, გამოცდილების, დამოკიდებულებების მქონე სტუდენტებს. მათთვის ეს გარემო არის უფრო „ფართო საზოგადოებაში“ მოხვედრა და ახალი კავშირების დამყარება. სტუდენტებს უწევთ ერთმანეთთან თანამშრომლობა და საერთო მიზნისკენ სწრაფვა. შესაბამისად, უმაღლესი სასწავლო დაწესებულება სტუდენტის მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის შექმნისა და გაფართოების ოპტიმალურ გარემოდ შეიძლება მივიჩნიოთ.

წარმოდგენილი კვლევა ორიენტირებულია სტუდენტების მიერ მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციასა და მასზე მოქმედ ფაქტორებზე უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებებში. კვლევა ასევე შეისწავლის ახერხებს თუ არა უნივერსიტეტი სტუდენტების მიერ მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციის პროცესის ხელშეწყობას.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა ის ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს სტუდენტის მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციის პროცესზე. ეს ფაქტორები ძირიდად მოიცავს გუნდური დავალებებისა და პრზენტაციების ერთად კეთებას, საერთო პრობლემის გამო სტუდენტთა გაერთიანებას, კლუბის წევრობასა და ბიზნეს სტრატეგიაში ერთობლივ მონაწილეობას. კვლევის ფარგლებში დაფიქსირდა ის ფაქტორებიც, რომლებიც სტუდენტთა აზრით, ხელს შეუწყობს მათი მაკავშირებელი

სოციალური კაპიტალის აგრეგაციის პროცესს უნივერსიტეტში. ეს ფაქტორებია: მეტი თავისუფალი სივრცის არსებობა უნივერსიტეტებში, სასწავლო პროცესის პრაქტიკულ მხარეზე ფოკუსირება და ზოგადად სასწავლო განრიგში ისეთი აქტივობების შეტანა, რომლებიც ამჟამად არაფორმალიზებულია უნივერსიტეტებში.

Annotation

Factors affecting the accumulation of social capital at universities among Students

E.Gagunashvili

Higher learning institutions are important places where students acquire knowledge and skills. Besides, they may develop valuable relationships, which are reflected in emotional support, solidarity, getting mutual benefits and career networking. All these are often referred to as social capital. There are several types of social capital, however having more or less institutionalized relationships, focusing on mutual benefits, forming wide networks through clubs and professional communities together is called bridging social capital. The higher education institution unites students with different views, experiences and attitudes. Entering this environment is like entering “broader society” where students develop new connections and where it is useful to coordinate with other students to reach mutual goals.

The presented research is focused on accumulation of students’ bridging social capital and the factors that affect it. The research also investigates whether sampled universities are able to help students in the process of aggregating bridging social capital.

Qualitative research was conducted for the in-depth study of the issue. We conducted focus groups in two public and two private universities in Tbilisi.

The literature review and the research findings revealed a number of factors that have an impact on students’ accumulation process of bridging social capital. These factors include group work, making presentations, uniting to solve mutual problems, club membership, and participating in start-ups.

The research finding highlighted factors that, in students’ opinion, helps the process of aggregating bridging social capital. These factors are: more free spaces at universities, focusing on practical exercises related to their studies and including activities in curriculum that are not yet formalized at universities.

სარჩევი

შესავალი.....	7
პრობლემის აქტუალობა	7
კვლევის მიზანი და ამოცანები.....	9
ცნებების ოპერაციონალიზაცია.....	9
კვლევის მეთოდოლოგია.....	10
შერჩევა	11
კვლევის სამეცნიერო და პრაქტიკული მნიშვნელობა	12
კვლევის შეზღუდვები	12
თეორიული ნაწილი.....	13
სოციალური კაპიტალის განმარტება	13
სოციალური კაპიტალის ტიპები.....	15
სოციალური კაპიტალის დონეები.....	18
სოციალური კაპიტალის ფორმები	19
ნდობა	22
ინტერნეტის როლი მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაში	23
კვლევის შედეგები	Error! Bookmark not defined.
სტუდენტთა მოლოდინები უნივერსიტეტში ჩაბარებამდე.....	25
სხვადასხვა ფორმის სოციალური კაპიტალის ხელმისაწვდომობა სტუდენტებისთვის..	29
ინფორმაციის დინება.....	29
ერთმანეთისთვის სამსახურის გაწევა.....	31
სამსახურებრივი მობილობა და კარიერული ქსელები	31
მიზნის მისაღწევად არსებული რესურსები	32
იდენტობის აღიარება.....	33
მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაზე მოქმედი ფაქტორები	34
მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალზე მოქმედი სასწავლო აქტივობები.....	34

მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალზე მოქმედი არასასწავლო აქტივობები.....	37
მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის ღირებულების გაცნობიერება.....	40
მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის ხელშემწყობი ფაქტორები.....	40
დასკვნა	43
ბიბლიოგრაფია.....	47
დანართი	Error! Bookmark not defined.

შესავალი

პრობლემის აქტუალობა

საზოგადოების წევრებს შორის კოორდინირებული თანამშრომლობა და მტკიცე სოციალური კავშირები ქვეყნის დემოკრატიული განვითარების აუცილებელი წინაპირობაა. მტკიცე სოციალური კავშირების არსებობისთვის კი მნიშვნელოვანია ქვეყანა მდიდარი იყოს სოციალური კაპიტალით. აქედან გამომდინარე, სოციალური კაპიტალის დაგროვება ქვეყნის დემოკრატიულობისთვის საჭირო პროცესია. სოციალური კაპიტალის სხვადასხვა ტიპი არსებობს. თუმცა სოციუმის წევრებს შორის თანამშრომლობის კულტურის ჩამოყალიბებას, შეთანხმებასა და პარტნიორობის განცდას დიდად განაპირობებს მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალი.

მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალი გულისხმობს ჰეტეროგენულ ჯგუფებს შორის ინფორმაციების, იდეების, ინოვაციების გაზიარებასა და გაცვლას. სოციალური კაპიტალის ეს ტიპი ხელს უწყობს სხვადასხვა ინტერესის მქონე ჯგუფს შორის კონსენსუსის მიღწევას (Putnam, 2000).

მარკ ჰოვარდის მიხედვით პოსტ-საბჭოთა ქვეყნები სოციალური კაპიტალის დაბალი მაჩვენებლით გამოირჩევიან და ამის მიზეზად სწორედ მათ კომუნისტურ წარსულს მიიჩნევენ (Howard, 2003). საქართველოც, როგორც პოსტ-საბჭოთა ქვეყანა, ღარიბია მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალით - საქართველოში ადამიანებს საერთო მიზნის მისაღწევად ჯგუფის ფორმალიზება უჭირთ (CRRG Georgia, 2011). რაიმე საერთო და მნიშვნელოვანი მიზნის მისაღწევად კი აუცილებელია ადამიანთა გაერთიანება გამყარებული იყოს ნდობით და ორიენტირებული იყოს საერთო სარგებლის მიღებაზე.

ვინაიდან ახალგაზრდები წარმოადგენენ იმ ძირიდათ ძალას, ვისგანაც იწყება ახალი იდეებისა და ინიციატივების გენერირება, ხოლო უნივერსიტეტი წარმოადგენს იმ გარემოს, სადაც ინდივიდი ცოდნისა და უნარების შეძენის გარდა ავითარებს სოციალურ ქსელებს, კარიერულ კავშირებს, თანამშრომლურ ურთიერთობებს, ხდება სხვადასხვა ჯგუფის წევრი

და იღწვის საერთო მიზნის მისაღწევად, ამიტომაც საინტერესოა, იმ ფაქტორების კვლევა, რომლებიც გავლენას ახდენს სტუდენტის მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის დაგროვების პროცესზე უნივერსიტეტში.

კვლევის მიზანი და ამოცანები:

კვლევის მიზანია სტუდენტის მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აკუმულირების პროცესზე ზემოქმედი ფაქტორების კვლევა უმაღლეს სასწავლებლებში.

კვლევის მიზნის მისაღწევად დასმული ამოცანებია:

- უნივერსიტეტში საკლასო და არასაკლასო აქტივობებისადმი სტუდენტების მოლოდინების იდენტიფიცირება ჩაბარების პერიოდში და ამ მოლოდინების გამართლების/არ გამართლების მიზეზების დადგენა;
- აქტივობის იმ სახეობის გამოვლენა, რომლებშიც სტუდენტები არიან ჩართული უნივერსიტეტში;
- უნივერსიტეტში სტუდენტთა მიერ განხორციელებულ აქტივობებში სტუდენტების ჩართულობის ხელის შეწყობი/შემშლელი ფაქტორების იდენტიფიცირება;
- სტუდენტთა მიერ მაკავშირებელი სოციალურ კაპიტალის ღირებულების შეფასება.

ცნებების ოპერაციონალიზაცია

სოციალური კაპიტალი - გულისხმობს სოციალურ კავშირებს და ნდობას, რომლებიც ერთმანეთთან აკავშირებენ ინდივიდებს ან ჯგუფებს და შესძლებელს ხდის მათ შორის თანამშრომლებას საერთო მიზნის მისაღწევად.

მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალი - ჰეტეროგენულ ჯგუფებს შორის თანამშრომლური ურთიერთობები, რომლებიც ხელს უწყობს ფართო ქსელების ჩამოყალიბებას. მაგ: კლუბი, პროფესიული საზოგადოებები.

საკლასო აქტივობა - ძირითდად გულისხმობს დავალებების, პრეზენტაციების, მოხსენებების კეთებასა და სასემინარო დისკუსიებში მონაწილეობას.

არასაკლასო აქტივობა - იგულისხმება სტუდენტების მიერ განხორციელებული არასასწავლო აქტივობები საუნივერსიტეტო სივრცეში.

კვლევის მეთოდოლოგია:

კვლევის მიზნის მისაღწევად გამოვიყენე თვისებრივი კვლევის მეთოდი - ფოკუს-ჯგუფი მისი შემდეგი დადებითი მხარეების გამო: იძლევა საშუალებას სიღრმისეულად შევვისწავლოთ საკვლევი საკითხი; ფოკუს-ჯგუფის დროს წარმოქმნილი დისკუსიების შედეგად უკეთ ვლინდება რესპონდენტების დამოკიდებულება საკვლევი საკითხისადმი. ამასთანავე, საშუალება გვაქვს თვალი ვადევნოთ აზრების ჩამოყალიბების პროცესსა და იმას თუ რამდენად გულახდილები არიან რესპონდენტები. აზრების გაცვლის დროს, ხშირად, რესპონდენტებს ახალი დამოკიდებულებები და განწყობები უყალიბდებათ და გამოიყოფა მნიშვნელოვანი ასპექტები, რომლების შესაძლოა არ გამოვლენილიყო სხვა მეთოდის გამოყენების შემთხვევაში.

კვლევის ფარგლებში ჩატარდა 8 ფოკუს-ჯგუფი, რომლებშიც მონაწილეობას იღებდნენ დამამთავრებელი კურსის სტუდენტები.

თითო ფოკუს ჯგუფი საშუალოდ 60 წუთს გრძელდებოდა.

თვისებრივი კვლევის ანალიზი განხორციელდა შემდეგი ეტაპების მიხედვით: კოდირება, დახარისხება/კატეგორიზება, შეჯამება და მონაცემთა ერთმანეთთან დაკავშირება.

პირველ რიგში მოხდა მიღებული მონაცემების კოდირება, რაც გულისხმობს რესპონდენტთა ნარატივების თემატურად დაკავშირებას კონცეპტებთან.

შემდეგი ეტაპია კოდირებული მონაცემების დახარისხება, კატეგორიზება, უფრო კონკრეტულად კი ცალკეულ ფაილებში საკვლევი თემების მიხედვით ინფორმაციების თავმოყრა. კოდირება და კატეგორიზება გაკეთდა თვისებრივი კვლევისთვის განკუთვნილი კომპიუტერული პროგრამის Nvivo -ს მეშვეობით.

მესამე ეტაპზე განხორციელდა თითოეული თემის შეჯამება და მათი ინტერპრეტაცია.

მეოთხე ეტაპზე კი განხორციელდა შეჯამების შედეგად მიღებული მონაცემების ურთიერთდაკავშირება.

შერჩევა

უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებები შევარჩიე შეფასებისა და გამოცდების ეროვნული ცენტრის მიერ გამოქვეყნებული 2016 წლის მონაცემების (აბიტურიენტების განაცხადების რაოდენობა საგანმანათლებლო პროგრამების მიხედვით) საფუძველზე. არსებული მონაცემებიდან ავარჩიე ის 4 უნივერსიტეტი (2 სახელმწიფო და 2 კერძო), რომელიც ყველაზე მეტმა აბიტურიენტმა დაასახელა პირველ არჩევნად. ეს უნივერსიტეტებია: ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტი და კავკასიის უნივერსიტეტი.

აღნიშნულ უნივერსიტეტებში შევარჩიე ის სტუდენტები, რომლებიც არიან ბაკალავრიატის მე-7 ან მე-8 სემესტრში. დამამთავრებელი კურსის სტუდენტების შერჩევა განაპირობა იმან, რომ მათ უნივერსიტეტში ყოფნის ხანგრძლივი გამოცდილება აქვთ და შესაბამისად, სოციალური კაპიტალის აგრეგაციისთვის დიდი დრო ჰქონდათ.

ფოკუს ჯგუფის მონაწილეები შევარჩიე სხვადასხვა ფაკულტეტიდან და გავითვალისწინე გენდერული ბალანსის პრინციპი.

კვლევის ინსტრუმენტი: კვლევის ინსტრუმენტს წარმოადგენს ფოკუს ჯგუფის გზამკვლევი. გზამკვლევი შედგებოდა 3 ბლოკისგან/თავისგან, რომელიც შეესაბამება კვლევის ამოცანებს. თითოეული თავის ქვეშ კითხვები თემატურად იყო თავმოყრილი.

კვლევის სამეცნიერო და პრაქტიკული მნიშვნელობა

სამაგისტრო პროექტის ფარგლებში განხორციელებული კვლევა მნიშვნელოვანია რამდენიმე კუთხით: პირველი ის, რომ ქართულ რეალობაში სტუდენტის მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის დაგროვების პროცესები ნაკლებად არის შესწავლილი, შესაბამისად კვლევის შედეგებს ექნება მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ღირებულება. მეორე - კვლევა ხელს შეუწყობს სტუდენტების მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის შეძენისათვის საჭირო პოლიტიკის დაგეგმვას, უნივერსიტეტებისა თუ სახელმწიფოს მხრიდან. პოლიტიკის გატარების შემთხვევაში უნივერსიტეტები გახდება ისეთი გარემო, სადაც სტუდენტი ნამდვილად შეძლებს მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის გაფართოებასა და იმის გაცნობიერებას თუ რამდენად ღირებულია კაპიტალის ამ სახის დაგროვება მომავალი ცხოვრებისთვის.

კვლევის შეზღუდვები

კვლევაში ვერ მოხერხდა ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენლების ჩართვა. სავარაუდოა, რომ მათ ექნებოდათ სხვაგვარი შეხედულებები და დამოკიდებულებები საკვლევი საკითხის მიმართ.

თეორიული ნაწილი

სოციალური კაპიტალის განმარტება

სოციალური კაპიტალი შედარებით ახალი ცნებაა, რომელიც ბოლო ოცი წლის განმავლობაში გახდა პოპულარული სოციალურ მეცნიერებებში. საკითხის სიახლისა თუ სირთულის გამო, ამ ცნების კონცეპტუალიზაცია დღემდე აქტუალურია, ხოლო მისი სარგებლიანობა კამათის საგნად რჩება.

სხვადასხვა ავტორი გვაძლევს როგორც სოციალურ კაპიტალის, ასევე მისი კომპონენტების განსხვავებულ ინტერპრეტაციას.

ფრანგი სოციოლოგის პიერ ბურდიეს მიხედვით: სოციალური კაპიტალი არის იმ არსებული ან პოტენციური რესურსების აგრეგაცია, რომლებიც უკავშირდება ურთიერთგაგებისა და აღიარების მეტ-ნაკლებად ინსტიტუციონიზებული ურთიერთობების მდგრადი ქსელის ფლობას“ (Bourdieu, 1986, გვ. 248).

ამერიკელი სოციოლოგის ჯეიმს კოლმანი თვლის, რომ სოციალური კაპიტალი განისაზღვრება მისი ფუნქციით. სოციალურ კაპიტალს იგი ახასიათებს სოციალურ სტრუქტურად, რომელიც აადვილებს ინდივიდების ქმედებებს სტრუქტურაში. კოლმანი მიიჩნევს, რომ სხვა ფორმის კაპიტალების მსგავსად, სოციალური კაპიტალიც არის პროდუქტიული - მაგალითად, ჯგუფს, სადაც არსებობს მაღალი ნდობის ხარისხი ადამიანებს შორის შეუძლია შეასრულოს ბევრად მეტი რამ ვიდრე ჯგუფს, რომელშიც წევრები დიდად არ ენდობიან ერთმანეთს. კოლმანი, ისევე როგორც ბურდიე, სოციალურ კაპიტალს განსაზღვრავს საერთო რესურსად, რომელსაც ადამიანები მიზნის მისაღწევად იყენებენ (Coleman, 1998).

პატნემის მიხედვით, სოციალური კაპიტალი წარმოადგენს საზოგადოების მოწყობის ისეთ მახასიათებლებს, როგორებიცაა ნდობა, ნორმები და ქსელები, რომლებიც აადვილებს თანამშრომლობაზე ორიენტირებულ ქცევას და ამით საზოგადოების ეფექტურობას ზრდის (Putnam, 1993).

ფრენსის ფუკუიამა სოციალურ კაპიტალ ახასიათებს, როგორც ჯგუფში ან ორგანიზაციაში ერთად მუშაობის უნარს, რომელიც აადვილებს საერთო მიზნების მიღწევას (Fukuyama, 1995).

გამოდის, რომ სოციალური კაპიტალი არის ორმხრივად სარგებლიანი რესურსები, რომელიც ხელმისაწვდომია ინდივიდისათვის სოციალურ ქსელში ჩართულობის გამო (Flap & Volker, 2004).

სოციალური კაპიტალის ყველა ამ განსაზღვრებას აერთიანებს რამდენიმე საკითხი: ადამიანთაშორისი ურთიერთობები, რომლებიც შეიძლება აღიწეროს როგორც ნებისმიერი რამ, დაწყებული თანამშრომლობით, მეზობლებთან ურთიერთობებით, ოჯახური კავშირებით და დამთავრებული პროფესიული ნაცნობობით. ნდობა, რომელიც სოციალური ქსელების ფუნქციონირებას აადვილებს. სოციალური ქსელი, რომელიც დამყარებულია ნდობაზე, საშუალებას აძლევს ინდივიდს სისრულეში მოიყვანოს კონკრეტული მიზნები და სოციალურ ქსელში არსებული რესურსების ხელმისაწვდომობის რწმენა ჰქონდეს. ნდობა სოციალურ ქსელში სოციალური კაპიტალის არსებობის მნიშვნელოვანი ინდიკატორია. იგი ადამიანთა შორის საერთო სარგებლისთვის კოლექტიურ ქმედებას და ორმხრივ თანამშრომლობას აადვილებს (Miracle, 2004).

მესამე საკითხი უკავშირდება იმ სარგებელს, რომელიც მომდინარეობს ინდივიდის სოციალური ქსელებიდან როგორცაა, არსებული და პოტენციური რესურსები, „ერთ-მანეთისთვის სამსახურის გაწევა“, „ღირებულების მქონე რესურსები“ და „მიღწევები“. (Flap & Volker, 2004)

სოციალური კაპიტალის ტიპები

არსებობს სოციალური კაპიტალის სხვადასხვა ტიპები. პატნემი გამოყოფს სოციალური კაპიტალის ორ ტიპს: შემაკავებელ და მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალს. შემაკავშირებელი გულისხმობს მჭიდრო კავშირსა და ახლო ურთიერთობებს ოჯახის წევრებსა და მეგობრებს შორის. ანუ ორიენტირებულია ექსკლუზიურ ურთიერთობებსა და რესურსების განმტკიცებაზე. მაშინ როცა, მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალი ხელს უწყობს გაცილებით უფრო ფართო ქსელების ჩამოყალიბებას, როგორცაა კლუბი და პროფესიული საზოგადოებები. სოციალური კაპიტალის თითოეული ტიპი ეხმარება სხვადასხვა მოთხოვნების შესრულებას და ინდივიდების მრავალფეროვანი რესურსებით უზრუნველყოფას.

პატნემის მიხედვით, შემაკავებელ სოციალურ კაპიტალს თანაზიარობა და სოლოდარობა ახასიათებს. მაგალითად, ერთ ტერიტორიაზე მცხოვრებ ადამიანებს, რომლებსაც მჭიდრო კავშირები გააჩნიათ, სოციალურ და ფსიქოლოგიურ მხარდაჭერს უცხადებენ გასაჭირში მყოფ ადამიანს, რომელიც მათი საზოგადოების წევრია.

ინდივიდუალური კავშირებით მიღებული შემაკავებელი სოციალური კაპიტალი განიმარტება როგორც ძლიერი, სუსტის საწინააღმდეგოდ. ამ კავშირების სიძლიერე განისაზღვრება დროის რაოდენობით, ემოციური ინტენსივობით, ინტიმურობით და ერთმანეთისათვის თანამშრომლობის გაწევით. ასეთი ძლიერი კავშირები შესამჩნევია ისეთ ურთიერთობებში, რომლებსაც ახასიათებთ ხშირი ინტერაქცია.

მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალი განისაზღვრება, როგორც სუსტი კავშირი. ეს კავშირები არსებობს იმ ინდივიდებს შორის, რომელთა ინტერაქციაც არის ნაკლებად ხშირი, არარეგულარული ვიდრე ინტენსიური და ინტიმური. იმ სოციალური ქსელების მაგალითები, რომლებიც აწარმოებენ მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალს, შეიძლება იყოს ნაცნობობა ან კონტაქტები.

მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალს პატნემი განმარტავს, როგორც ჰეტეროგენულ ჯგუფებს შორის ინფორმაციების, იდეების, ინოვაციების გაზიარებასა და გაცვლას.

სოციალური კაპიტალის ეს ტიპი ხელს უწყობს სხვადასხვა ინტერესის მქონე ჯგუფს შორის კონსენსუსის მიღწევას (Putnam, 2000)

წარმოდგენილ კვლევაში დავეყრდნობი მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის სწორედ ამ უკანასკნელ განმარტებას.

პატნემი მიიჩნევს, რომ შემაკავებელი სოციალური კაპიტალიდან მიღებულ სარგებელს გააჩნია ლიმიტები და ამ ტიპის კაპიტალისგან სარგებელს მხოლოდ ინდივიდი მიიღებს და არა ფართო საზოგადოება. ამას იგი შემდეგნაირად ხსნის: შემაკავებელი სოციალური კაპიტალი წარმოიქმნება ჰომოგენურ ჯგუფებს შორის. ის არის ვიწრო და სარგებლის მომტნიანია მხოლოდ ჯგუფის წევრებისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ ეს კაპიტალი შეიძლება იყოს ძალიან ეფექტური რესურსი ისეთი ჯგუფისთვის, როგორცაა მაგალითად, ეთნიკურ უმცირესობათა ჯგუფი, მისი სარგებელი მაინც შეზღუდულია. ეს იმიტომ, რომ ფაქტორები, რომლებიც მის განვითარებას უწყობს ხელს (მჭიდრო კავშირები და სოლიდარობა) შესაძლოა ხელის შემშლელი აღმოჩნდეს ჯგუფის წევრისთვის, რომ გამოავლინოს მისი სრული პოტენციალი. ეს ჯგუფის წევრი შესაძლოა უკან დახიოს ოჯახმა და ჯგუფის მოთხოვნებმა. ამიტომაც იგი წარამტებას მიაღწევს მაშინ, როცა ფართო საზოგადოებასთან დაამყარებს კავშირებს. ანუ, განავითარებს მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალს. პატნემი აქვე აღნიშნავს, რომ შემაკავებელი სოციალური კაპიტალი კარგია „თავის გატანისთვის“ (to get by), ხოლო მაკავშირებელი კაპიტალი კარგია წინსვლისთვის (Leonard, 2004)

აქედან გამომდინარე, პატნემი, სოციალურ კაპიტალს განიხილავს როგორც პირად, ასევე საჯარო სიკეთედ. სოციალური კაპიტალი მომგებინია საზოგადოების ნებისმიერი წევრისთვის, მიუხედავად იმისა ფლობს თუ არა ეს წევრი მას. ეს განპირობებულია იმით, რომ საზოგადოებაში სადაც მაღალია სოციალური კაპიტალი სარგებელს იღებენ ის ადამიანებიც, რომლებსაც ეს კაპიტალი არ გააჩნიათ.

უმაღლესი სასწავლო დაწესებულება არის სწორედ ის გარემო, რომელიც აერთიანებს განსხვავებული შეხედულებების, გამოცდილების, დამოკიდებულებების მქონე

სტუდენტებს. სტუდენტისათვის ეს გარემო არის უფრო „ფართო საზოგადოებაში“ მოხვედრა და ახალი კავშირების დამყარება - მათ უწევთ ერთმანეთთან თანამშრომლობა და საერთო მიზნისთვის სწრაფვა.

წარმოდგენილი კვლევა ორიენტირებულია სტუდენტების მიერ მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციასა და მასზე მოქმედ ფაქტორებზე უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებებში.

ადამიანთაშორის ურთიერთობებზე საუბრისას, პატნემს მაგალითად მოჰყავს ამერიკელი სოციოლოგი მარკ გრანოვეტერი, რომელიც აღნიშნავს, რომ როდესაც ადამიანი სამსახურის ძიებაშია მისთვის უფრო ღირებული და სასარგებლო „სუსტი“ კავშირებია, რადგანაც ისინი ადამიანს შორეულ ნაცნობებთან აკავშირებს და არა „ძლიერი“ კავშირები, რომლებიც ოჯახის წევრებთან და მეგობრებთან აქვს (Putnam, 2000).

საინტერესოა როგორ ახერხებენ სტუდენტები უნივერსიტეტში დაგროვილი მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის გამოყენებას და თვლიან თუ არა მნიშვნელოვნად ამ ტიპის კაპიტალის აგრეგაციას მათი მომავალი კარიერისთვის.

სოციალური კაპიტალის დონეები

სოციალური კაპიტალი შეიძლება არსებობდეს როგორც ინდივიდუალურ ასევე ჯგუფურ დონეზე. კოლმანი და პატნამი მიიჩნევენ, რომ ჯგუფურ დონეზე სოციალური კაპიტალი არის - „კოლექტიურად ნაწარმოები და კოლექტივის მფლობელობაში არსებული კაპიტალი, რომლისგანაც ჯგუფის ყველა წევრს შეუძლია სარგებლის მიღება.“ ბურდიეც სოციალურ კაპიტალს აღწერს როგორც ჯგუფურ სარგებელს, თუმცა, ბურდიე მათგან განსხვავებით, მიიჩნევს, რომ სოციალური კაპიტალი ბადებს სოციალურ უსამართლობას. ის გამოყოფს კლასებს და ხელს უწყობს „სტრუქტურული უთანასწორობის“ არსებობას. თუმცა, მან შეიძლება ხელი შეუწყოს ინდივიდის კონკრეტულ ჯგუფში ინტეგრაციას (Tzanakis, 2013).

ამგვარი „უსამართლო ტიპის“ სოციალური კაპიტალისგან პირველ რიგში სარგებელს ჯგუფი იღებს და არა ფართო საზოგადოება.

ამავდროულად, ინდივიდუალურ დონეზე არსებული სოციალური კაპიტალი მიმართულია იმისკენ, რომ გაიგოს რამდენად ხელმისაწვდომი და გამოყენებადია რესურსები ინდივიდუალური სარგებლის მისაღებად, მაგრამ ორივე (ჯგუფურ თუ ინდივიდუალურ) - შემთხვევაში აშკარაა, რომ სოციალურ ქსელში არსებული სოციალური რესურსები საბოლოო ჯამში სარგებლის მომტანია როგორც ჯგუფისთვის, ასევე ამ ჯგუფში შემავალი ინდივიდებისთვის. ესეიგი, სოციალური რესურსები, რომელიც ხელმისაწვდომია ჯგუფისთვის, ასევე ხელმისაწვდომია ინდივიდებისთვის, რომლებიც იმ კონკრეტულ სოციალურ კონტექსტში იმყოფებიან (Miracle, 2004).

სოციალური კაპიტალის ფორმები

კოლმანი გამოყოფს სოციალური კაპიტალის სხვადასხვა ფორმებს. მისი ერთ-ერთი ფორმა არის *ინფორმაციის დინება*. სოციალური ქსელები საშუალებას იძლევა, რომ ინფორმაციამ იდინოს ადამიანებს შორის. სოციალური ქსელები, რომლებიც წარმოშობენ მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალს ნაცნობებს შორის, განსაკუთრებით მნიშვნელობას იძენს ცოდნის გაცვლის ასპექტით. კერძოდ, „ცხელი ინფორმაციის“ და ტაქტიკური ცოდნის გაცვლით.

ინფორმაციის დინების მაგალითი, რომელიც გვხვდება სოციალურ ქსელში შეიძლება იყოს სტუდენტსა და პროფესორს შორის ურთიერთობა. მაგალითად, როცა პროფესორი სტუდენტს ინფორმაციას აწვდის შესაძლო სტაჟირების შესახებ ან როდესაც პროფესორი ინფორმაციას აწვდის ამა თუ იმ საგნის დადებითი და უარყოფითი მხარეების შესახებ (Miracle, 2004).

ასევე, სტუდენტებს შორის ინფორმაციის გაზიარება სხვადასხვა ვაკანსიების შესახებ. ეს ყველაფერი არის ინფორმაციის დინების ფორმა და წარმოადგენს სტუდენტსა და პროფესორს შორის ან სტუდენტებს შორის სოციალური ურთიერთობის შედეგს.

კოლმანი განიხილავს სოციალური კაპიტალის მეორე ფორმას - *ერთმანეთისთვის სამსახურის გაწევას*. სოციალური კაპიტალის ეს ფორმა დამოკიდებულია ორ ელემენტზე სოციალური გარემოს სანდოობასა და ვალდებულებებზე. თუ ადამიანი მეორე ადამიანს რაიმე დახმარებას გაუწევს, მოსალოდნელია, რომ მეორე ადამიანი მას რაღაცა დროს იმავე ან სხვა ფორმით დაეხმარება. ანუ, გარკვეულ სტრუქტურებში ადამიანები ერთმანეთისთვის აკეთებენ სასარგებლო რაღაცეებს, ეხმარებიან ერთმანეთს, ხდება სარგებლის გაცვლა (Coleman, 1998).

ამის საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი მაგალითი: მაგალითად ერთ-ერთი სტუდენტი დაეხმარა მეორეს დავალების ან გამოცდის დაწერაში. მოსალოდნელია, რომ მეორე სტუდენტიც იმავე ან სხვა ფორმით დაეხმარება პირველ სტუდენტს და გარკვეულ სარგებელს ისიც მოუტანს მას.

სოციალური კაპიტალის მესამე ფორმა არის კარიერული ქსელები ან *სამსახურებრივი მობილობა*. მარტივად რომ ვთქვათ, სოციალური ქსელები ინდივიდს სამსახურის

მოძებნასა და შენარჩუნებაში ეხმარება. საინტერესოა, რომ სუსტი კავშირები უფრო სარგებლიანია კარიერულ მობილობაში ვიდრე ძლიერი კავშირები. სუსტი კავშირები ინდივიდს საშუალებას აძლევს დაუკავშიროს თავისი სოციალური ქსელი სხვა სოციალურ ქსელს - მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალი - და უფრო მეტი შეძლოს ვიდრე ოჯახისა და სამეგობრო წრის სახით არსებული ძლიერი სოციალური ქსელი სთავაზობს მას. ინდივიდის მიკუთვნილება გარკვეული ქსელისადმი შესაძლოა წარმოადგენდეს დიდ უპირატესობას მისთვის, რადგან ის პირდაპირ თუ ირიბად შეიძლება ასოცირებული იყოს საპატივსაცემო ან დადებითად გავლენიან სოციალურ სტატუსთან. სოციალურმა ქსელმა, რომელსაც ინდივიდი მიეკუთვნება, მაგალითად, მაღალ კვალიფიკაციური უნივერსიტეტის კურდამთავრებულობამ, შეიძლება გავლენა იქონიოს იმ კრიტერიუმებზე, რომლებითაც პოტენციური დამსაქმებელი აფასებს.

სოციალური კაპიტალის მეოთხე ფორმად შეიძლება მოვიხსენიოთ *მიზნის მისაღწევად არსებული რესურსები*. სოციალური ქსელი შესაძლებელს ხდის ინდივიდის მიერ მიზნის მიღწევას, მაშინ როცა ეს შეუძლებელი იქნებოდა თუ სოციალური ქსელები არ იარსებებდა (Miracle, 2004).

პატნამიც იმავე აზრს იზიარებს, რადგან ის შენიშნავს, რომ სოციალური ურთიერთობები ეხმარება ინდივიდს მიზნებისა და მისწრაფებების შესრულებაში (Putnam, 2000). ანუ, ნებისმიერი რესურსი, რომელსაც ფლობს სოციალური ქსელის წევრი და შეუძლია გამოიყენოს მიზნის მისაღწევად, უნდა ჩაითვალოს სოციალური კაპიტალის ფორმად. ამ კაპიტალის ფორმის საილუსტრაციოდ კარგი იქნება შემდეგი მაგალითის მოყვანა: თუ უნივერსიტეტის ადმინისტრაციამ გამოცდა ისეთ დროს დანიშნა როცა სტუდენტების უმრავლესობას, არ შეუძლია მითითებული დროისთვის სათანადოდ მოემზადონ გამოცდისთვის, მხოლოდ ერთი სტუდენტის მოქმედებას ვერ ექნება დიდი გავლენა გამოცდების გადატანისთვის ბრძოლაზე. მაგრამ თუ ინდივიდი შეძლებს და შექმნის სოციალურ ქსელს სხვა ინდივიდებთან ერთად, რომლებიც იმავე აზრს იზიარებენ, მაშინ სოციალური ქსელი შეძლებს კოლექტიური გავლენის მოხდენას ამ თემაზე და

ინდივიდუალურ პრობლემას კოლექტიურ პრობლემად აქცევს. რაც დიდი ალბათობით უფრო მეტად მოიტანს პოზიტიურ ცვლილებას.

სოციალური კაპიტალის მეხუთე ფორმა არის *აკადემიური მოსწრება*. სოციალური კაპიტალის ეს ფორმა შესაძლოა ნიშნავდეს, სოციალური ურთიერთობების შედეგად, მოსწავლის შეუპოვრობას ქულების გაუმჯობესებისთვის/უმაღლესი განათლების მიღებისთვის. მაგალითად, ახალგაზრდა, რომლის სოციალური ქსელიც შედგება მშობლების, ბებია-ბაბუებისა და მეგობრებისგან, რომლებიც მასთან ურთიერთობენ და მის ცხოვრებაში მონაწილეობენ, სწავლის პროცესში იღებს მხარდაჭერასა და გამხნევებას, რაც მას ზემოთ ხსენებული მიზნის მიღწევაში ეხმარება.

სოციალური კაპიტალის მეექვსე ფორმას შეიძლება ვუწოდოთ *იდენტობის აღიარება*. იგი მიიღწევა გარკვეული სოციალური ქსელისადმი მიკუთვნილობით. ამრიგად შეიძლება დავასკვნათ, რომ თუ ინდივიდიკონკრეტული მახასიათებლებისა და რესურსების მქონე სოციალურ ქსელთან ასოცირდება, როგორც ამ ქსელის წევრების, ისე სხვების მიერაც იგი აღიქმება აღნიშნული მახასიათებლების მატარებლად. მაგალითად, თუ ინდივიდი არის რომელიმე რელიგიური ჯგუფის წევრი, მაშინ იგი საზოგადოებისგან აღიქმება იმ მორალური სტანდარტების მატარებლად რომელიც ამ ჯგუფს ახასიათებს (Miracle, 2004).

კვლევის პროცესში შევეცდებით დავადგინოთ, რამდენად ხელმისაწვდომია სტუდენტებისათვის სხვადასხვა ფორმის სოციალური კაპიტალის შექმნა.

ნდობა

იქ სადაც არსებობს სოციალური კაპიტალი, არსებობს ნდობაც. ნდობა შეიძლება განვმარტოთ როგორც რწმენა, რომ ადამიანთა უმრავლესობა სხვების წინაშე ვალდებულებების ერთგულია. სოციალურმა ქსელმა, რომელშიც არსებობს საყოველთაო ნდობა, შეუძლია შეასრულოს უფრო მეტი, ვიდრე იმ ჯგუფმა, სადაც ნდობა არ არის ისეთივე მაშტაბური (Coleman, 1998). რაც უფრო დიდია ნდობა ინდივიდებს შორის, მით უფრო „შეკრულია“ სოციალური ქსელი, და პირიქით, რაც მეტია უნდობლობა, მით უფრო ნაკლებადაა „შეკრული“ სოციალური ქსელი. ზოგადად, ნდობა არის უფრო ძლიერი იმ ქსელებში, რომლებშიც „შემაკავშირებელი“ სოციალური კაპიტალი არსებობს და უფრო სუსტია იქ სადაც „მაკავშირებელი“ სოციალური კაპიტალი არსებობს (Putnam, 2000).

ტოკვილის მიხედვით, საზოგადოებაში ნდობის ჩამოყალიბებას დიდად განაპირობებს მოხალისეობრივი ასოციაციების აქტიური წევრობა. ეს ნდობა სცდება ნათესაურ და მეგობრულ კავშირებს. დემოკრატიული პოლიტური წყობა კი სწორედ ასეთ ნდობას ემყარება (Youniss, Mclellan, Su, & Yates, 1999).

მოხალისეობა ინდივიდებს დასაქმებისათვის საჭირო უნარებს უვითარებს

ის შესაბამის გამოცდილებასა და პროფესიულ კონტაქტებს სძენს ადამიანს , რაც შემდეგ მათ დასაქმებაში ეხმარება (Sax, 1997).

ინტერნეტის როლი მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაში

ბოლო დროს აქტუალური გახდა საკითხი თუ როგორ აისახება ინტერნეტი სოციალურ კაპიტალზე.

არსებობს სხვადასხვა მოსაზრებები, რომ ადამიანებთან ინტერნეტის მეშვეობით კომუნიკაცია დადებითად აისახება სოციალური კაპიტალის დაგროვებაზე. ასევე არსებობს ის მოსაზრებები, რომლის მიხედვითაც ინტერნეტი აფერხებს სოციალური კაპიტალის აგრეგაციას. ორივე მოსაზრებს აქვს კრიტიკა.

ზოგიერთი მკვლევარის აზრით, ზოგჯერ ონლაინ კომიკაცია სრულად ანაცვლებს რეალურ ურთიერთობებს და ადამიანების სოციალური კაპიტალზე უარყოფითად მოქმედებს. ვირტუალური კომუნიკაციები ადამიანს სწყვეტს რეალური სამყაროსგან და „ავიწყებს“ რეალურ ურთიერთობებს.

მაგალითად, იმ მოსაზრებას, რომ ინტერნეტი ინდივიდს რეალური, პირისპირი ინტერაქციისგან სწყვეტს და მის სოციალური კაპიტალს ამცირებს, არ ეთანხმება ბარგი და მაკკენა. მეტიც, ზოგიერთი მკვლევარი ირწმუნება, რომ პირიქით, ონლაინ ინტერაქციამ შესაძლოა ხელი შეუწყოს ადამიანთა სოციალური ურთიერთობების ჩამოყალიბებას რეალურ ცხოვრებაში.

ბოლო დროს, მკვლევრებმა აქცენტი გააკეთეს ინტერნეტის მეშვეობით დამყარებულ კავშირებზე, რომლებიც ეხმარება სუსტი კავშირების ფორმირებას. მკვლევარები მიიჩნევენ, რომ ონლაინ სივრცეში შესაძლოა ჩამოყალიბდეს სოციალური კაპიტალის ახალი ტიპები. ვირტუალ სივრცეში დამყარებულმა კომუნიკაციებმა შესაძლოა გაზარდოს მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაცია.

ონლაინ სივრცეში კომუნიკაცია განსაკუთრებით სასარგებლოა მაშინ, როდესაც ადამიანები ფიზიკურად შორდებიან ერთმანეთს (მაგალითად, საცხოვრებლად სხვა ქვეყანაში ან სხვა ლოკაციაზე გადასვლა). ვირტუალური კომუნიკაცია ამ დროს ადამიანთან სუსტი კავშირების შენარჩუნებას უწყობს ხელს, ვინაიდან ეს კომუნიკაცია არის „იაფი“ და მარტივი.

არსებობს კვლევები, რომლებიც ადასტურებს, რომ ონლაინ კომუნიკაციას პოზიტიური გავლენა ჰქონდა ადამიანების რეალურ კომუნიკაციაზე. მაგალითად, ტორონტოს ერთ-ერთ თემში ჩატარებული კვლევა მოწმობს, რომ კომპიუტერში, ვირტუალურ სივრცეში წარმართულმა ურთიერთობებმა ხელი შეუწყო თემის წევრებს შორის პირისპირ ინტერაქციას (Ellison, Steinfiel, & Lampe, 2007).

კვლევის შედეგები

სტუდენტთა მოლოდინები უნივერსიტეტში ჩაბარებამდე

მოლოდინები უნივერსიტეტში სწავლისადმი კერძო უნივერსიტეტის სტუდენტებს წინასწარ ჰქონდათ განსაზღვრული. მათ თავიანთი ნაცნობებისგან და მეგობრებისგან იცოდნენ, რომ უნივერსიტეტში სწავლის მაღალი ხარისხი დახვდებოდათ. სწავლების სისტემის შესახებ ცონდა გარკვეულწილად განაპირობა საზოგადოებში უნივერსიტეტების ცნობადობამ და რეიტინგულობამაც.

„მე მოლოდინი ის მქონდა უბარალოდ, რომ მიყვარდა ეს სფერო და კავკასია იყო ის უნივერსიტეტი რომელიც აძლევდა განათლებას, ესეთი სახელი ჰქონდა გავარდნილი, გადავწყვიტე აქ ჩაბარება, ველოდი რომ კარგ განათლებას მომცემდნენ და სამომავლოდ დამეხმარებოდა სამსახურის შოვნაში და ა.შ.“ *(კავკასიის უნივერსიტეტი, ბიჭი, ფსიქოლოგიის ფაკულტეტი)*

არსებული მოლოდინები სტუდენტების უმრავლესობას გაუმართლდა. ზოგიერთი სტუდენტისთვის კი სწავლის ხარისხი ისეთი კარგი არ აღმოჩნდა როგორსაც ისინი ელოდნენ.

სახელმწიფო უნივერსიტეტების სტუდენტების მოლოდინები უნივერსიტეტში სწავლისადმი შედარებით ბუნდოვანი იყო. მათ კარგად არ იცოდნენ რა სიტუაცია დახვდებოდათ უნივერსიტეტში. აღსანიშნავია, რომ ილიას სტუდენტები თსუ-ს სტუდენტებთან შედარებით უფრო მეტად გამოთქვემენ კმაყოფილებას სწავლებისადმი.

რაც შეეხება მოლოდინებს, რომლებიც სტუდენტურ ურთიერთობებს ეხება ძირითადად ერთგვაროვანი იყო ოთხივე უნივერსიტეტის სტუდენტების წარმოდგენებში. ეს მოლოდინები სანაცნობო და სამეგობრო წრის გაფართოებას უკავშირდება, რომელიც აქტიური და მრავალფეროვანი სტუდენტური ცხოვრებით გამოიხატებოდა (ექსკურსიაზე წასვლა, გასართობ და შემეცნებით ღონისძიებებზე სიარული საქმიანი ურთიერთობები და ა.შ). აღმოჩნდა, რომ სახელმწიფო უნივერსიტეტებში და კავკასიის უნივერსიტეტში ეს მოლოდინები სტუდენტების ნაწილს არ გაუმართლდა.

თსუ-სა და ილიაუნის სტუდენტები ამას ძირითად მცირერიცხოვანი ჯგუფების არ არსებობით ხსნიან.

„ალბათ არის მიზეზი ის რომ ერთი ჯგუფი არ გვყავდა და ვიყავით სულ სხვადასხვა, პირველი კურსი იყო ერთი-ორი ჯგუფი ერთიდაიგივე ბავშვებთან ვიყავით და დანარჩენ საგნებზე უკვე, მითუმეტეს მეორე კურსიდან მოყოლებული ვიყავით ყველა საგანზე სხვადასხვა ბავშვებთან ერთად, ნუ ამან საშუალება მომცა იმისა რომ უფრო მეტი ადამიანი გამეცნო, მაგრამ დაახლოება ვერ ხერხდება, იმიტომ რომ ერთი სემესტრი ხარ მაგ ადამიანთან.“ (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გოგო, მეცნიერებათა და ხელოვნების ფაკულტეტი)

მცირერიცხოვანი ჯგუფების არ არსებობა თსუ-ს ზოგიერთი სტუდენტისათვის ძალიან სტრესული აღმოჩნდა. მათი მოლოდინები, რომ სტუდენტური ცხოვრება დაუკავშირდებოდა ერთ კონკრეტულ ჯგუფს, საერთოდ არ გამართლდა. ყოველ საგანზე სხვადასხვა სტუდენტებთან ერთად ყოფნა მათთვის ქაოსური და დამთრგუნველი აღმოჩნდა. უფრო მეტიც, ამას დიდი იმედგაცრუება მოჰყვა და უნივერსიტეტში სიარულის სურვილის გაქრობაც კი გამოიწვია.

მიუხედავად ამისა, ამ სტუდენტებმა დროთა განმავლობაში შეძლეს სტრესის დაძლევა. მართალია, მათ ვერ შეძლეს ახლო მეგობრების შექმნა, მაგრამ სანაცნობო წრის გაიფაროება მაინც მოახერხეს.

ფოკუს ჯგუფში მონაწილე სტუდენტების მეორე ნაწილს მოსწონს დიდი ჯგუფების არსებობა. მათთვის ეს არანაირ დაბრკოლებას არ წარმოადგენს და მიიჩნევენ, რომ მრავალრიცხოვანი ჯგუფების არსებობა მათ საერთო ინტერესებისა და შეხედულებების მქონე ადამიანების პოვნაში დაეხმარა. ამასთანავე, მათ საშუალება ეძლევათ, რომ უფრო მეტ ადამიანთან დაამყარონ კომუნიკაცია და მათთვის საჭირო კონტაქტები აღმოაჩინონ, ვისთან ერთადაც მაგალითად, რაიმე საქმეს წამოიწყებენ.

კვლევაში მონაწილე სტუდენტები, რომლებიც სახელმწიფო უნივერსიტეტებში სწავლობენ აღნიშნავენ, რომ მათ ახლო, მეგობრული ურთიერთობა ჩამოუყალიბდათ იმ სტუდენტებთან, რომლებთანაც პირველ კურსზე ხშირი კომუნიკაცია უწყევდათ სხვადასხვა

საგნებზე ერთად დასწრების გამო. დაახლოების მიზეზად ისინი სწორედ, რომ ხშირ ინტერაქციას ასახლებენ, რომელსაც მათ უნივერსიტეტი „უწესებდა“. მჭიდრო ურთიერთობები შეინიშნება განსაკუთრებით იმ სტუდენტებს შორის, რომლებიც ისეთ ფაკულტეტებზე სწავლობენ, სადაც შედარებით ცოტა სტუდენტია. ამ ფაკულტეტების წარმომადგენლებიც ახლო ურთიერთობის ჩამოყალიბების უმთავრეს მიზეზად მცირერიცხოვანი ჯგუფის წევრობას ასახელებენ. ისინი ამ ჯგუფთან ერთად გადიან საგნებს და შესაბამისად ხშირი, თითქმის ყოველდღიური კონტაქტი აქვთ ერთმანეთთან. თანამშრომლური ურთიერთობების გარდა ზოგერთ სტუდენტს უყალიბდება უფრო მჭიდრო კავშირებიც და სანაცნობო წრის გაფართოებასთან ერთად ახლო მეგობრებსაც იძენენ.

სახელმწიფო უნივერსიტეტებში აღინიშნება სტუდენტებს შორის ახლო, მჭიდრო კავშირის დამყარების ფაქტები. შესაბამისად, შემაკავებელი სოციალური კაპიტალის დაგროვების პოტენცია არსებობს, თუმცა თსუ-სა და ილიას უნივერსიტეტში უფრო მეტად მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაცია შეიმჩნევა. ფოკუს ჯგუფების ჩატარებისას სტუდენტები ყურადღებას უფრო მეტად სანაცნობო წრის გაფართოებასა და ახალი კონტაქტების შექმნაზე ამახვილებდნენ ვიდრე ახლო მეგობრების შექმნაზე.

მრავალფეროვანი და აქტიური სტუდენტობის არქონის მიზეზად კავკასიის უნივერსიტეტის რამოდენიმე სტუდენტმაც მრავალრიცხოვანი ჯგუფი დაასახელა. თუმცა ძირითადად, მათ მიაჩნიათ, რომ გარემო და ინფრასტრუქტურა სხვადასხვა ღონისძიებისა თუ აქტივობების განხორციელებაში ხელს არ უწყობთ. ამასთანავე, უჩივიან იმასაც, რომ უნივერსიტეტი არასასწავლო აქტივობებს ფინანსურად მხარს არ უჭერს.

განსხვავებული სიტუაციაა თავისუფალ უნივერსიტეტში. მოლოდინები სწავლასთან და სტუდენტურ ურთიერთობებთან დაკავშირებით ყველაზე მეტად სწორედ ამ უნივერსიტეტის სტუდენტებს გაუმართლდათ. ისინი აღნიშნავენ, რომ საქმიანი, თანამშრომლური ურთიერთობების გარდა მათ ახლო ურთიერთობები აქვთ სტუდენტებთან და ამის მთავარ მიზეზად ისინიც მუდმივ ინტერაქციას და „ერთ ჭერ ქვეშ ყოფნას“ ასახელებენ.

სტუდენტების მიერ დასახელებული მიზეზები, რომლებიც მათი აზრით, ყველაზე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მათ შორის მჭიდრო კავშირების ჩამოყალიბებში კარგად ეხმიანება პატნემის ნააზრევს, რომლის მიხედვითაც შემაკავებელი სოციალური კაპიტალის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი განმაპირობებელი ფაქტორი სწორედ ხშირი ინტერაქციაა (Putnam, 2000).

კვლევაში მონაწილე ყველა რესპონდენტს შესაძლოა მჭიდრო ემოციური კავშირები ჩამოყალიბებული არ ჰქონდეს სტუდენტებთან, მაგრამ სუსტი, მეტ-ნაკლებად საქმიანი ურთიერთობები ყველა მათგანს ბევრ სტუდენტთან აქვს. ესეიგი ისინი აგროვებენ მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალს.

სხვადასხვა ფორმის სოციალური კაპიტალის ხელმისაწვდომობა სტუდენტებისთვის

კვლევის თეორიულ ნაწილში სოციალური კაპიტალის ექვსი ფორმა გამოვყავი. ამ თავში შევეცდები განვიხილო სოციალური კაპიტალის ის ფორმები, რომლებიც კვლევისთვის შერჩეული თითოეული უნივერსიტეტის სტუდენტებისთვის არის ხელმისაწვდომი.

ინფორმაციის დინება

კვლევის ფარგლებში, აღმოჩნდა, რომ ინფორმაციის გაცვლის მთავარი წყარო, კვლევაში მონაწილე ოთხივე უნივერსიტეტის სტუდენტებისთვის, არის ვირტუალური სივრცე. ინფორმაციის დინების კუთხით ის თითქმის მთლიანად ანაცვლებს რეალურ ურთიერთობებს. ფაქტობრივად ფეისბუქსე შექმნილი ვირტუალური ჯგუფები მთლიანად ანაცვლებს იმ რეალურ სივრცეს, სადაც სტუდენტებს შორის „ცხელი ინფორმაციის“ გაცვლა მოხდებოდა.

ძირითადად ინფორმაციის გაცვლა ეხება სასწავლო პროცესებს. სტუდენტების თქმით, ვირტუალური ჯგუფის წევრობა მათ „სწავლას უადვილებს“. აქ ყველა სტუდენტი თავის აზრს გამოთქვამს თითოეულ საგანსა და ლექტორებზე. ეს კი განსაკუთრებით გამოსადეგარია პირველკურსელი სტუდენტებისთვის, რომლებიც ჯერ კიდევ გაურკვევლობაში არიან საგნის ან ლექტორის არჩევის დროს. სტუდენტები მიიჩნევენ, რომ ვირტუალური სივრცე არის საუკეთესო ადგილი, რომლის მეშვეობით ინფორმაციის გავრცელება ძალიან სწრაფად ხდება. ნებისმიერი კითხვაზე პასუხი ამ სივრცეში უფრო სწრაფად და ამომწურავად მიიღება ვიდრე რეალურ ურთიერთობაში. ფაქტობრივად, რეალურ ურთიერთობებში სტუდენტები აღარც ლაპარაკობენ სასწავლო პროცესთან დაკავშირებულ საკითხებზე, რადგან ამ ყველაფერს ვირტუალური ჯგუფები უზრუნველყოფს.

ინფორმაციის ასეთი ფორმით გაცვლის ტენდენციის გამოვლენის შემდეგ საინტერესო გახდა ხომ არ ფარავდა ვირტუალურ სივრცეში ურთიერთობა რეალურ ურთიერთობებს და ხომ არ უშლიდა ხელს სოციალური კაპიტალის აგრეგაციის პროცესს. თუმცა, გამოიკვეთა,

რომ სტუდენტები ვირტუალურ სივრცეს საერთოდ არ მიიჩნევენ ურთიერთობების დამაბრკოლებელ ფაქტორად. პირიქით, ისინი აღნიშნავენ, რომ ვირტუალურ სივრცეში დაწყებული ურთიერთობები ხშირად სტუდენტებს ერთმანეთთან რეალურ ცხოვრებაში აახლოვებს.

უფრო მეტიც, საინტერესოა, რომ სტუდენტები ზოგჯერ თავის დამკვიდრებასა და სანაცნობო წრის გაფართოებას ვირტუალური სივრცის საშუალებით ცდილობენ.

„... ძან აქტიურები რომ არიან, აი რეალურად, შეიძლება საერთოდ, ძან უხეშად რომ ვთქვა, გარტყმაში არ იყო, რაღაც იმ საგანზე რა ხდება, მაგრამ ნუ მეც მინახავს ეგეთი ადამიანი, რომელიც ძან აქტიურობდა ფეისბუქსე და ფიქრობ რომ ეგ რაღაცნაირად თავის დამკვიდრების გზაა, თავდაცვა არა, ანუ იმკვიდრებს თავს იმით რომ შეიძლება ჭირდება კიდევ სანაცნობო, ... რომ ძან ბევრ ადამიანს იცნობდნენ, ძან ბევრ ადამიანთან აქვთ ურთიერთობა, შეიძლება, რაღაც მომენტში, თავის იდენტობას იმყარებენ“ (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გოგო, მეცნიერებათა და ხელოვნების ფაკულტეტი)

გამოდის, რომ ვირტუალური სივრცე სტუდენტებს ეხმარებათ სოციალური კაპიტალის დაგროვებაში და ამ შემთხვევაში დასტურდება ის მოსაზრება, რომ ვირტუალურ ურთიერთობები დადებითად მოქმედებს რელობაში ჯგუფის ინტერაქციასა და სოციალური კაპიტალზე (Ellison et al., 2007).

ფოკუს ჯგუფების მსვლელობისას გამოიკვეთა ინფორმაციის დინების შემდეგი მაგალითიც: ერთ-ერთმა სტუდენტმა სოციალურ კაპიტალად დაასახელა თავისი ლექტორი და აღნიშნა, რომ საჭიროების შემთხვევაში მისგან ყოველთვის მიიღებს სარეკომენდაციო წერილს. ასევე ასახელებს იმ ფაქტს, როდესაც თავად ლექტორმა გამოიყენა სტუდენტი სოციალურ კაპიტალად და შესთავაზა დასაქმება. გარდა ამისა თავად სტუდენტებიც სხვადასხვა ვაკანსიების შესახებ ერთმანეთს აგებინებენ ხოლმე.

ერთმანეთისთვის სამსახურის გაწევა

სტუდენტები ხშირად ეხმარებიან ერთმანეთს და ეს დახმარება ძირითადად სასწავლო პროცესში დახმარებას გულისხმობს. მაგალითად, დავალების შესასრულებლად თავიანთ გაკეთებულ კონსპექტებს აძლევენ სხვა სტუდენტებს. ასევე, გამოცდების წინა პერიოდში სტუდენტები აქტიურად ეხმარებიან ერთმანეთს და საკუთარ ცოდნას ცვლიან ხოლმე. ნიშანდობლივია, რომ ეს ყველაფერი ისევ ვირტუალურ სივრცეში ხდება. მაგალითად, კონსპექტს, რომელსაც ერთი სტუდენტი რაიმე თემაზე აკეთებს გაუზიარებს მეორეს სტუდენტს, რომელიც გამოცდისთვის შესაძლოა ვერ ასწრებდეს მომზადებას. ერთმანეთისთვის სამსახურის გაწევა აქ ჯაჭვური, ბრუნვადი პროცესია - ერთი ეხმარება მეორეს, მეორე სხვა დროს იმავე ფორმით ეხმარება პირველს. როგორც კოლმანი აღნიშნავს, როდესაც ადამიანები ერთმანეთს სამსახურს უწევენ, ხდება სარგებლის გაცვლა (Coleman, 1998).

საინტერესოა, რომ სტუდენტები დიდ სოლიდარობას ავლენენ ერთმანეთის მიმართ, როდესაც მათ აქვთ გამოცდების წინა პერიოდი. ისინი სრულიად უცნობ სტუდენტებსაც უგზავნიან თავიანთ შექმნილ კონსპექტებს, რომ მათ სწავლა გაუადვილონ.

„ანუ ერთი გაჭირვების ქვეშ ერთიანდებიან, ანუ არ აქვს მნიშვნელობა როგორ სწავლობ, ესე მგონია რა, გამოცდების პერიოდში, ... და ამ შემთხვევაში ყველა ვცვლიდით ინფორმაციას ერთმანეთში იგივე სოციალური ქსელის მეშვეობით“ (თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბიჭი, სოციალურ და პოლიტუკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი)

სამსახურებრივი მობილობა და კარიერული ქსელები

როგორც თეორიულ ნაწილში აღვნიშნეთ, კარიერული წინსვლისთვის მჭიდრო კავშირებთან შედარებით, სუსტი კავშირები უფრო სარგებლიანია ინდივიდისთვის.

კვლევის დროს გამოიკვეთა, რომ სტუდენტები ახერხებენ იმ ადამიანების პოვნას, რომლებიც შემდგომ შესაძლოა გამოადგეთ სამსახურის დაწყებაში ან მათთან ერთად წამოიწყონ საქმეები.

უნდა აღინიშნოს, რომ კერძო უნივერსიტეტების სტუდენტები თავიანთ უნივერსიტეტებში სწავლას უპირატესობად მიიჩნევენ, რადგანაც მათთვის თავინთი უნივერსიტეტები ასოცირებულია გავლენიან სტატუსთან. მათ მიაჩნიათ, რომ უნივერსიტეტს, სადაც ისინი სწავლობენ, დადებითი გავლენა ექნებათ მათი პოტენციური დამსაქმებლების შეფასებებზე.

მიზნის მისაღწევად არსებული რესურსები

იმისათვის, რომ ჯგუფმა შეძლოს კონკრეტული მიზნის მიღწევა, საჭიროა ინტელექტუალური, ფიზიკური რესურსების თავმოყრა. ამის განხორციელებისთვის კი სტუდენტური გაერთიანებები კარგი საშუალებაა.

ფოკუსს ჯგუფში მონაწილე რესპონდენტებმა მოიყვანეს მაგალითები, როდესაც ისინი ერთად დამდგარან საერთო პრობლემის გადასაჭრელად და დადებითი შედეგიც მიუღიათ. ისინი ერთხმად აცხადებენ, რომ გაერთიანების შედეგად მათ მიიღეს პოზიტიური შედეგი და სარგებელი, რომლის მიღებაც შეუძლებელი იქნებოდა თუ ისინი ამ მიზნის მისაღწევად ინდივიდუალურად იმოქმედებდნენ.

საერთო პრობლემის გადასაჭრელად ან საინტერესო თემის გარშემო გაერთიანება კვლევაში მონაწილე სტუდენტებისთვის უცხო არაა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ყველაზე მეტად პასიურიურობა ამ საკითხებში კავკასიის უნივერსიტეტების სტუდენტებმა გამოავლინეს. ისინი ამის მთავარ მიზეზად ფაუმართავ ინფრასტრუქტურას და არაკომფორტულ გარემოს ასახელებენ. სტუდენტებს არ აქვთ ლაბორატორია, სადაც შეძლებდნენ კოლექტიურად ემუშავათ კვლევებზე, არ აქვთ თავისუფალი აუდიტორიები სადაც ჯგუფურ დავალებებს შეასრულებდნენ და თანამშრომლურ ურთიერთობებს განავითარებდნენ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კავკასიის უნივერსიტეტს ამჟამად ნაქირავები აქვს შენობა, რომელიც საკმაოდ არაკომფორტული მიაჩნიათ სტუდენტებს.

იდენტობის აღიარება

კვლევისთვის შერჩეული ოთხივე უნივერსიტეტის სტუდენტები თავს მთლიან უნივერსიტეტს მიაკუთვნებენ. სტუდენტები თვითიდენტიფიცირებას თავიანთ ფაკულტეტთანაც აკეთებენ.

კვლევაში მონაწილე სახელმწიფო უნივერსიტეტების სტუდენტებს შორის, რიგ შემთხვევებში, გამოიკვეთა უფრო ვიწრო ჯგუფისადმი მიკუთვნილობის მოთხოვნილება.

ფოკუს ჯგუფში მონაწილე სახელმწიფო უნივერსიტეტების სტუდენტებს შორის აზრთა თანხვედრაა იმის შესახებ, რომ ურთიერთობის ჩამოყალიბების ძირითადი განმაპირობებელი არის პიროვნული ფაქტორი („ყველაფერს არეგულირებ შენ თვითონ“).

თუმცა, რესპონდენტთა ნაწილი ამავე დროს მტკიცედ იზიარებს პოზიციას, რომ ურთიერთობის წარმართვისთვის აუცილებელია პირველ კურსზე მაინც არსებობდეს ფიქსირებული სასწავლო ჯგუფები. მათი აზრით ეს ერთმანეთთან დაახლოვების მეტ საშუალებას მისცემს. მათ მიაჩნიათ, რომ დიდი რაოდენობისგან შემდგარი სასწავლო ჯგუფები ხელს უშლის ურთიერთობების შენარჩუნებას.

მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაზე მოქმედი ფაქტორები

მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალზე მოქმედი სასწავლო აქტივობები

კვლევის ფარგლებში გამოვლინდა სხვადასხვა ფაქტორი, რომელიც სტუდენტის მიერ მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აკუმულირებაზე მოქმედებს. თუმცა, ოთხივე უნივერსიტეტის სტუდენტებისთვის საერთო ფაქტორები, რომლებსაც გავლენა აქვს მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის დაგროვებაზე პრეზენტაციების ერთად კეთება და ჯგუფური დავალებების შესრულება აღმოჩნდა. ამ დროს სტუდენტები ყველაზე კარგად ახერხებენ თანამშრომლობას. ერთმანეთისათვის სრულიად უცნობი სტუდენტებიც კი თანხმდებიან და პარტნიორობაც მშვენივრად გამოსდით. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ პრეზენტაციების ერთად გაკეთებას თავად ლექტორი ავალდებულებს სტუდენტებს. შედეგად მათ უწევთ სხვა სტუდენტებთან თანამშრომლობა.

პრეზენტაციების გარდა სტუდენტებს ეძლევათ ჯგუფური სამუშაოებიც. ამ დავალებაში უფრო მეტი სტუდენტი იღებს მონაწილეობას ვიდრე პრეზენტაციების გაკეთებაში. სტუდენტები აღნიშნავენ, რომ როდესაც მათ სხვებთან ერთად უწევთ რაიმეს შესრულება ისინი მეტი შემართებითა და ხალისით მუშაობენ. მათ მიაჩნიათ, რომ როდესაც ერთ დავალებაზე რამდენიმე ადამიანი მუშაობს ხდება აზრების გაცვლა და რაც მთავარია ჩნდება ახალი იდეები, რომლებიც მათ დავალებას უფრო საინტერესოსა და გამორჩეულს ხდის. სტუდენტები აცხადებენ, რომ გუნდური მუშაობის დროს მათ აერთიანებთ საერთო ინტერესი (მაღალი შეფასების მიღება) და ჯგუფის წევრები მოწადინებულები არიან, რომ ამ მიზანს მიაღწიონ. სტუდენტების ეს მოსაზრებები თანხმობაში მოდის ფრენსის ფუკუიამას ნააზრევთან, რომ ჯგუფში ერთან მუშაობის უნარი აადვილებს საერთო მიზნების მიღწევას (Fukuyama, 1995).

ფოკუს ჯგუფის რესპონდენტები დიდ აქცენტს სწორედ რომ გუნდურად მუშაობის უნარზე ამახვილებენ და აღნიშნავენ, რომ პრეზენტაციების ან რაიმე დავალების ერთად კეთება მათ

გუნდური მუშაობის უნარს გამოუმუშავებს. ისინი სწავლობენ განსხვავებული აზრების გათვალისწინებას და კონსესუსს აღწევენ.

„მაგალითად შეიძლება არ ეთანხმებოდე შენ ჯგუფის წევრს, მაგრამ კონსესუსამდე საბოლოოდ მიხვიდე და ისწავლო რომ სხვასაც აქვს სხვა აზრი და ანუ როდესაც ჯგუფურად მუშაობ, უნდა ერთმანეთს პატივი სცე და საბოლოოდ რაღაც ერთ რაღაცაზე შეჯერდე, ერთ საკითხზე“ (კავკასიის უნივერსიტეტი, გოგო, ფსიქოლოგი)

ნიშანდობლივია, რომ ჯგუფში მუშაობის გამოცდილება სტუდენტების წარმოდგენებში კიდევ უფრო მეტი დადებითი შედეგის მომტანია. ისინი ფიქრობენ, რომ ჯგუფში მუშაობა მათ უფრო კომუნიკაბელურს ხდის. ამასთანავე, ჯგუფის წევრებისადმი მათ გრძობითი ნდობა და მაღალი პასუხისმგებლობის გრძობა უჩნდებათ, რაც საბოლოო შედეგზე დადებითად აისახება. ასევე, ჯგუფში მუშაობის დროს კარგად ვლინდება ადამიანების ცოდნა, შეხედულებები და თვისებები. ეს კი სტუდენტების აზრით ძალიან მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ იცოდეს მომავალში გამოგადგება თუ არა ეს ადამიანი მაგალითად, სამსახურში ან რაიმე საქმიან ურთიერთობებში. გარდა ამისა, რესპონდენტები ფიქრობენ, რომ ამ ტიპის გამოცდილება ძალიან წაადგებათ სამსახურში, ვინაიდან იქაც გუნდთან ერთად მუშაობა მოუწევთ.

„ ... ცხოვრებაში გამოგადგება, ანუ პროფესიაში მაგრად გადგება, მაგალითად ჩვენ რომ რაღაცეებს ჯგუფურად ვაკეთებდით, იგივე დავუშვათ საიტს ვაკეთებდით ხომ, მერე რომ მიდიხარ სამსახურში და ვიღაც უცხოებთან იგივეს აკეთებ, უკვე იცი როგორ მიმართო, რა შემთხვევაში როდის რა იხმარო და ა.შ. გადგება“ (თავისუფალი უნივერსიტეტი, ბიჭი, კომპიუტერული მეცნიერებები)

მიუხედავად ჯგუფური მუშაობის მრავალი დადებითი მხარისა კვლევაში მონაწილე ზოგიერთი რესპონდენტი საუბრობს გუნდური მუშაობის უარყოფით ასპექტებზეც. ისინი საუბრობენ ისეთ შემთხვევებზე როდესაც ჯგუფის რომელიმე წევრი არ გრძობს იმავე პასუხისმგებლობას რასაც დანარჩენი წევრები და არ ასრულებს თავის საქმეს. ამ შემთხვევაში, მათი საქმის გაკეთება ჯგუფის სხვა წევრებს უწევთ, რაც ძალიან არასამართლიანად მიაჩნიათ რესპონდენტებს. ისინი აცხადებენ, რომ როდესაც ყველა

ჯგუფის წევრი თანაბრად არ მუშაობს და ერთნაირი პასუხისმგებლობის გრძნობა არ გააჩნიათ ძალიან რთულდება სასურველი მიზნის მიღწევა. შედეგად ქრება ის ნდობა, რომელიც მის მიმართ ჰქონდათ ჯგუფის წევრებს. ეს კარგი მაგალითია კოლმანის ნააზრევის დასადასტურებლად, რომ ჯგუფი სადაც არის საყოველთაო ნდობა, უფრო მეტს აღწევს ვიდრე ჯგუფი სადაც ეს ნდობა არ არის (ან ირღვევა) (Coleman, 1998).

ასეთი გამოცდილების მქონე სტუდენტები აცხადებენ, რომ უცნობებთან თანამშრომლობის სურვილი აღარ აქვთ და ურჩევნიათ ცალკე, ინდივიდუალურად იმუშაონ ან ითანამშრომლონ მხოლოდ მათთან ვისთანაც გუნდურად მუშაობის დადებითი გამოცდილება ჰქონდათ. ამგვარი გამოცდილება გარკვეულწილად უარყოფითად აისახება სტუდენტების მიერ მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაზე. ისინი აღარ ერთვებიან „ფართო მასებში“, აღარ იღებენ სარგებელს და მხოლოდ ვიწრო წრით ან საქმის ინდივიდუალურად კეთებით შემოიფარგლებიან.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნე, პრეზენტაციებისა და ჯგუფური დავალებების გაკეთება სტუდენტებისათვის სავალდებულოა. შეიძლება ითქვას, რომ სოციალური კაპიტალის აგრეგაციის პროცესი გარკვეულწილად ფორმალიზებულია უნივერსიტეტებში. თუმცა, ნიშანდობლივია, რომ თავისუფალ უნივერსიტეტში კვლევაში შერჩეულ სხვა უნივერსიტეტთან შედარებით ეს პროცესი ყველაზე მეტადაა ფორმალიზებული.

თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტების სასწავლო განრიგში შედის საგანი „საველე პრაქტიკა“, რომლის ფარგლებშიც ოცი ან ოცდაათკაციანი ჯგუფი მიდის გარკვეულ ლოკაციაზე სადაც უწევთ სხვადასხვა სამუშაოების შესრულება. ეს შეიძლება იყოს მშენებლობა, გარემოს დასუფთავებაში თავიანთი წვლილის შეტანა და ა.შ. როგორც სტუდენტები აღნიშნავენ ეს არის „სავალდებულო მოხალისეობა“, რომლის შემდგომაც ისინი წერენ რეპორტს და საუბრობენ მათ გამოცდილების შესახებ.

კვლევაში მონაწილე თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტები მიიჩნევენ, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანი სტუდენტური ურთოერთობების გამოცდილება, რომელსაც ისინი უნივერსიტეტის ფარგლებში იღებენ, სწორედ საველე პრაქტიკის დროს ხდება. აქ მათ

უწევთ ერთმანეთთან ხშირი კომუნიკაცია და თანამშრომლობა საერთო სარგებლის მისაღებად.

ნიშანდობლივია, რომ საველე პრაქტიკაზე საუბრისას, სტუდენტთა ნაწილი დიდ აქცენტს სტუდენტებთან მჭიდრო კავშირებზე, ნდობის ჩამოყალიბებასა და საქმიან ურთიერთობებზე აკეთებდა. მართლაც, მოხალისეობრივ ასოციაციებში ნდობის ჩამოყალიბება საციცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. როგორც ტოკვილს მიაჩნდა მოხალისეობრივი ასოციაციის წევრობა აყალიბებს ნდობას, რომელიც სცდება ნათესაურ და მეგობრულ კავშირებს და შემდგომში სწორედ ეს ნდობა ემყარება დემოკრატიულ პოლიტიკურ წყობას (Youniss et al., 1999).

მართალია თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტები არ ყოფილან რაიმე ფორმალური მოხალისეობრივი ასოციაციის წევრები, თუმცა ეს შემთხვევა პარალელის გავლების საშუალებას იძლევა და შეიძლება ითქვას, რომ სტუდენტებს შორის ნდობის ჩამოყალიბებაზე უდიდესი გავლენა სწორედ, რომ მათმა მოხალისეობრივმა გამოცდილებამ იქონია. სტუდენტები ასევე საუბრობენ იმ სამუშაო უნარების შექმნაზე, რომლებიც მათი აზრით, მომავალ კარიერაში აუცილებლად დაეხმარებათ. მართლაც, მოხალისეობრივი საქმიანობა ხელს უწყობს დასაქმებისთვის საჭირო უნარების ჩამოყალიბებას (Sax, 1997).

ამგვარი გამოცდილება არ არსებობს კვლევაში შერჩეული სხვა უნივერსიტეტის სტუდენტებთან. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ნდობა სტუდენტებს შორის ყველაზე მკვეთრად თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტებს შორის ვლინდება.

კვლევაში მონაწილე დანარჩენი უნივერსიტეტების სტუდენტებს შესაძლოა სწორედ ამგვარი გამოცდილება აკლიათ, რომელიც მათ შორის ნდობის ხარისხს აამაღლებდა.

მაკავშირებელ სოციალურ კაპიტალზე მოქმედი არასასწავლო აქტივობები

კვლევის ფარგლებში გამოვლინდა სხვა ფაქტორებიც, რომლებიც სტუდენტების მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაზე მოქმედებს.

სტუდენტები სხვადასხვა ბიზნეს წამოწყებებში (სტარტაპებში) მონაწილეობენ. ისინი ერთად წერენ ბიზნეს გეგმებს და ფიქრობენ რაიმე საქმის ერთად კეთებაზე. ისინი

ახერხებენ ერთმანეთთან კოორდინაციას. უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები მათთვის საინტერესო თემის გარშემო გაერთიანებისას ქმნიან ორ ან სამკაციან ჯგუფს - ისევე როგორც პრეზენტაციის კეთების პროცესში, ხოლო თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტების მიერ შექმნილი ჯგუფები შედარებით მრავალრიცხოვანია. ნიშანდობლივია, რომ კავკასიის უნივერსიტეტის სტუდენტები, რომლებიც კვლევაში მონაწილეობდნენ ყველაზე პასიურად იყვნენ ჩართულნი თანამშრომლურ, მეტ - ნაკლებად საქმიან ურთერთობებში (გარდა პრეზენტაციებისა და ჯგუფური დავალებებისა, რომელსაც მათ უნივერსიტეტი უწესებდა). ამის მიზეზად ისინი კვლავ შესაბამისი გარემოსა და ინფრასტრუქტურის არ არსებობას ასახელებენ.

„ანუ ეხლა შენობა არ გვიწყობს ხელს, აუდიტორიების გამოყოფა არის ძალიან რთული და ძალიან ბევრი არის დაინტერესებული რომ ახალ შენობაში რომ გადავიდეთ, თუ იქნება იმის შესაძლებლობა რომ რაღაც აუდიტორია გამოგვიყონ, არა ლექტორის რჩევით, არამედ ბავშვებს, რომ აი მოვწყობთ, შაბათს ფსიქოლოგიური შეხვედრები, ჩვენთვის რაღაც აქტივობებიც დავგეგმთ, ოღონდ თუ შეგვიწყობენ ხელს.“ (კავკასიის უნივერსიტეტი, გოგო, ფსიქოლოგიის ფაკულტეტი)

საინტერესოა, რომ თსუ-ს სტუდენტებიც უჩივიან ინფრასტრუქტურას, თუმცა კავკასიის უნივერსიტეტთან შედარებით ისინი უფრო ხშირად ახერხებენ მათთვის საინტერესო თემის ირგვლივ გაერთიანებას, დისკუსიების მოწყობას და ა.შ.

ფოკუსს ჯგუფის ჩატარებისას გამოვლინდა, რომ სტუდენტები, რაიმე საერთო პრობლემის მოგვარებისთვის, რომელიც დიდწილად უნივერსიტეტს უკავშირდება, გაერთიანებულან და ერთად გაუპროტესტებიათ. განსაკუთრებით ასეთი გაერთიანებები აღინიშნა თსუ-სა და თავისუფალ უნივერსიტეტში. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები აცხადებდნენ, რომ როდესაც რაიმე უსამართლობის მომსწრენი ხდებიან მაგალითად, შეფასების სისტემასთან დაკავშირებით, ისინი აპროტესტებენ და დადებით შედეგსაც იღებენ. მათი პროტესტი შესაძლოა ინფრასტრუქტურულ საკითხსაც დაუკავშირდეს. მაგალითად ერთ ერთმა სტუდენტმა აღნიშნა, რომ მაღლივში, ძლიერი ქარის გამო შუშები ილეწებოდა და უყურადღებოდ რჩებოდა. მათ გააპროტესტეს ეს და შედეგად

უნივერსიტეტის ადმინისტრაციამ მხარი დაუჭირა ახალი შუშების ჩასმას. გარდა ამისა, ზოგიერთმა სტუდენტმა მაგალითად მოიყვანა „აუდიტორია 115 - ის“ გაერთიანება და აღნიშნა, რომ მათაც მიუღიათ მონაწილეობა საპროტესტო აქციებში. ისინი აქვე აღნიშნავენ, რომ „აუდიტორია 115“ არის ის გაერთიანება, რომელიც გასცდა უნივერსიტეტში არსებული მდგომარეობის გაპროტესტებას და ქვეყანაში არსებული პრობლემების გაპროტესტება დაიწყო. მართლაც, ამ გაერთიანებების ქმედებები შეიძლება მოვარგოთ პატნემის ნააზრევს, რომლის მიხედვითაც სოციალური კაპიტალი არის არა მარტო პირადი, არამედ საჯარო სარგებლის მომტანიც (Putnam, 2000).

პატნემის ნააზრევს, რომ ადმიანების გაერთიანებას და ჯგუფურ ქმედებას უფრო მეტი სარგებელი მოაქვს ჯგუფის წევრებისათვის, ვიდრე იმავე მიზნის მისაღწევად ინდივიდუალურ ქმედებებს, მშვენივრად ადსტურებს ერთ-ერთი სტუდენტის მიერ მოყვანილი მაგალითი:

„მაქსი სულ ერთად ვდგავართ ხოლმე, კი ძან ბევრჯერ მოგვიგია ლექტორთან დავა, იმიტომ რომ ერთად ვდგავართ, ცოტა ვართ, 32 კაცი და დეკანთან შევსულვართ და მილიონი ეგეთი შემთხვევა მახსოვს, საგანზე რაღაც ისეთი რომელსაც ჩვენ ვთვლიდით უსამართლოს ან არ ვთვლიდით უსამართლოდ მარა გვინდოდა რომ ჩვენი გაგვეტანა და არ მახსოვს როც ავერ გავიტანეთ...“ (თავისუფალი უნივერსიტეტი, ბიჭი, მაქსის ფაკულტეტი)

აღსანიშნავია, რომ კვლევაში მონაწილე კერძო უნივერსიტეტის სტუდენტები არ არიან რაიმე კლუბის წევრები უნივერსიტეტის ფარგლებში. ხოლო, სახელმწიფო უნივერსიტეტების რამოდენიმე სტუდენტმა აღნიშნა, რომ ისინი გაწევრიანებულები არიან კლუბებში. საინტერესოა, რომ კლუბის წევრობას პოზიტიური გავლენა აქვს მათ მიერ სოციალური კაპიტალის აკუმულირებაზე.

„...ორიენტირებულები ვართ იმაზე რომ პროექტი ჩავატაროთ ხარისხიანად და სწორედ ამ პროექტებიდან ვიცნობთ ჩვენ ძალიან ბევრ, ძალიან მაგარ ადამიანს, რომელიც ჟიურიში გვიზის, გვყავს სპონსორები და აი ამ სპონსორებიდან ძალიან ბევრი ნაცნობები გვყავს. მე პირადად ძალიან გავიზარდე, ძალიან დიდი გამოცდილება მომცა პროექტების გაკეთებაში ამ კლუბმა, ყველას გვაქვს ძან ისეთი დამოკიდებულება ერთმანეთთან,

პასუხისმგებლობას ვგრძნობთ პირველ რიგში ერთმანეთთან...“ (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გოგო, ბიზნეს ადმინისტრირების ფაკულტეტი)

მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის ღირებულების გაცნობიერება

კვლევაში მონაწილე სტუდენტები თვლიან, რომ უნივერსიტეტი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ადამიანის ცხოვრებაში, ვინაიდან აქ ყალიბდება მისთვის ღირებული და საქმიანი ურთიერთობები. მათ მიაჩნიათ, რომ უნივერსიტეტში შექმნილი უნარები, ურთიერთობები, კონტაქტები მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს მათ მომავალ ცხოვრებაში.

მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის ხელშემწყობი ფაქტორები

კვლევაში მონაწილე სტუდენტები აცხადებენ, რომ სასწავლო აქტივობები, როგორცაა პრეზენტაციებისა და ჯგუფური დავალებების კეთება ძალიან ეხმარებათ მათ თანამშრომლური, საქმიანი ურთიერთობების ჩმოყალიბებაში. გარდა ამისა, სტუდენტები, რომლებიც ჯგუფთან ერთად მონაწილეობდნენ პრობლემის გადაჭრაში, საქმიან წამოწყებებში ან არიან რაიმე კლუბის წევრები უნივერსიტეტის ფარგლებში თვლიან, რომ ამგვარ აქტივობებში ჩართულობა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საქმიანი ურთიერთობების ჩმოყალიბებასა და შენარჩუნებაში.

კვლევის ფარგლებში, რესპონდენტებმა დაასახელეს ის ფაქტორები, რომლებიც მათი აზრით, უფრო მეტად შეუწყობდა ხელს მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციას.

კავკასიის უნივერსიტეტის სტუდენტები მიიჩნევენ, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რაც მათ სტუდენტებთან კომუნიკაციის დასამყარებლად სჭირდებათ, არის ფიზიკური სივცრე. მათ სურთ, რომ უნივერსიტეტში იყოს ისეთი სივრცეები, სადაც ისინი შეიკრიბებიან და სხვადასხვა თემებზე იმსჯელებენ, მოამზადებენ დავალებებს, პრეზენტაციებს და ა.შ. სტუდენტები, რომლებიც ფსიქოლოგიის ფაკულტეტზე სწავლობენ, საჭიროდ თვლიან უნივერსიტეტში ლაბორატორიის არსებობას, სადაც ისინი რამდენიმე სტუდენტთან ერთად მათთვის საინტერესო თემებთან დაკავშირებით ჩაატარებენ

კვლევებს. ამასთანავე, მათ სურთ, რომ სასწავლო სისტემა ორიენტირებული იყოს საგნის პრაქტიკულ მხარეზე, ვინაიდან პრაქტიკული დავალებების კეთება მეტად საინტერესოს გახდის სწავლას და მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს მეტ-ნაკლებად საქმიანი ურთიერთობების განვითარებაში.

აღსანიშნავია, რომ კავკასიის უნივერსიტეტის ზოგიერთმა სტუდენტმა დიდი აქცენტი სასწავლო სისტემის ისეთ მოდელზე გააკეთა, რომელის ფარგლებშიც მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაცია მეტად ფორმალიზებული იქნებოდა. მაგალითად, რაიმე თემაზე მნიშვნელოვანი ინფორმაციები მოძიება, კვლევა განხილვა და ა.შ. რომლის შესრულებაშიც ისინი ბონუს ქულებს მიიღებდნენ.

საინტერესოა, რომ თსუ-ს ზოგიერთმა სტუდენტმაც მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის ხელშემწყობ ფაქტორად იგივე სასწავლო მოდელი დაასახელა.

„...იციტ რა არის, ქართველ ადამიანს თუ არ დაავალდებულე რაღაც არ აკეთებს.“ (თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბიჭი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი)

კვლევაში მონაწილე ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტებმა სტუდენტური ურთიერთობების ჩამოყალიბების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად თავად უნივერსიტეტში არსებული ლიბერალური გარემო დაასახელეს. მათი თქმით, უნივერსიტეტში არის ძალიან თავისუფალი გარემო სადაც განსხვავებულ ადამიანს თავისი მიზნებისა და სურვილების განხორციელებაში სრულად ეწყობა ხელი.

„თავისუფლები ვართ ყველაფერში და ვიღებთ ყველას ადვილად და შეგვიძლია ყველასთან ურთიერთობა და ჩემი აზრით ეს დამხვედრი ბავშვები მომსვლელ ბავშვებს ამაში უწყობენ ხელს, რომ გვხდება ესეთი თავისუფალი გარემო ...“ (ილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მეცნიერებათა და ხელოვნების ფაკულტეტი)

ფოკუს ჯგუფის მსვლელობისას კავკასიის უნივერსიტეტის სტუდენტების გარდა, ფიზიკური სივრცის არ არსებობაზე ილიაუნისა (რომლებიც G და E კორპუსში სწავლობენ) და თსუ-ს სტუდენტებმაც გაამახვილეს ყურადღება. მათ მიაჩნიათ, რომ ფიზიკური სივრცე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ინტერაქციისათვის. სტუდენტები ჩივიან, რომ

პრეზენტაციების ან ჯგუფური სამუშაოების გასაკეთებლად თავისუფალი აუდიტორიის მოძებნა უჭირთ და თვლიან, რომ აუცილებელია უნივერსიტეტში არსებობდეს ფიზიკური სივრცე, ვინაიდან ის ხელს შეუწყობს სტუდენტებს შორის ურთიერთობების ჩამოყალიბებასა და შენარჩუნებას.

კვლევაში მონაწილე თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტებს არ დაუსახელებიათ მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის ხელშემწყობი ფაქტორი, რომლებსაც ისინი ისურვებდნენ, რომ ყოფილიყო საინივერსიტეტო სივრცეში. ამ სტუდენტებისათვის საკმარისია ის გარემო, რომელსაც მათ უნივერსიტეტი სთავაზობს.

დასკვნა

კვლევის ფარგლებში გამოვლინდა, რომ მოლოდინები უნივერსიტეტში სწავლისადმი კერძო უნივერსიტეტის სტუდენტებს წინასწარ ჰქონდათ განსაზღვრული. მათ თავიანთი ნაცნობებისგან და მეგობრებისგან იცოდნენ, რომ უნივერსიტეტში სწავლის მაღალი ხარისხი დახვდებოდათ. სწავლების სისტემის შესახებ ცონდა გარკვეულწილად განაპირობა საზოგადოებში უნივერსიტეტების ცნობადობამ და რეიტინგულობამაც. სახელმწიფო უნივერსიტეტების სტუდენტების მოლოდინები კი უნივერსიტეტში სწავლისადმი შედარებით ბუნდოვანი იყო.

სტუდენტურ ცხოვრებასა და ურთიერთობებთან დაკავშირებული მოლოდინები კვლევაში მონაწილე ოთხივე უნივერსიტეტის სტუდენტებს საერთო ჰქონდათ. ეს მოლოდინები ძირითადად სანაცნობო და სამეგობრო წრის გაფართოებას უკავშირდებოდა, რომელიც რესპონდენტების წარმოდგენებში, აქტიურ და მრავალფეროვან სტუდენტურ ცხოვრებაში გამოიხატებოდა. გამოიკვეთა, რომ სახელმწიფო უნივერსიტეტებისა და კავკასიის უნივერსიტეტის სტუდენტთა ნაწილისთვის თავდაპირველი მოლოდინები იყო უფრო პოზიტიური ვიდრე უნივერსიტეტში არსებული რეალობა აღმოჩნდა. სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები მოლოდინების არგამართლების მთავარ მიზეზად მრავალრიცხოვან სასწავლო ჯგუფებს ასახელებენ, რომლებიც მათთვის ქაოსსა და გაურკვეველ მდგომარეობასთან ასოცირდებოდა. კავკასიის უნივერსიტეტის სტუდენტები კი ამის მიზეზად არაკომფორტულ გარემოსა და გაუმართავ ინფრასტრუქტურას ასახელებენ, რომლებიც მათ სხვადასხვა ღონისძიებისა თუ აქტივობის განხორციელებაში ხელს არ უწყობთ. (მაგალითად, ისინი ვერ ახერხებენ შეკრებას უნივერსიტეტში, სადაც იმსჯელებდენ მათთვის საინტერესო თემებზე, გააკეთებდნენ მოხსენებებს და ა.შ)

კვლევის ფარგლებში გამოვლინდა სხვადასხვა ფაქტორი, რომელიც სტუდენტის მიერ მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაზე დადებითად მოქმედებს. თუმცა, სახელმწიფო და კერძო უნივერსიტეტების სტუდენტებისთვის საერთო ფაქტორები, რომლებიც მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აკუმულირებაზე დადებითად ზემოქმედებენ, პრეზენტაციების ერთად კეთება და ჯგუფური დავალებების შესრულება

აღმოჩნდა. ამ სასწავლო აქტივობებში მონაწილეობისას სტუდენტებს უვითარდებათ გუნდური მუშაობის უნარი, ხდებიან უფრო კომუნიკაბელურები და რაც მთავარია უყალიბდებათ თანამშრომლობის კულტურა. ჯგუფში მუშაობის გამოცდილების შედეგად, რესპონდენტები შემდგომში ერთმანეთისათვის სრულიად უცნობ სტუდენტებთან მშვენივრად ახერხებენ კოორდინაციას, რაც საბოლოო შედეგზე დადებითად აისახება. სტუდენტები მიიჩნევენ, რომ ეს უნარები მათ კარიერაში სასარგებლოდ წაადგებათ.

გუნდური დავალებებისა და პრეზენტაციების ჯგუფურად კეთებას სტუდენტებს სასწავლო პროცესი ავალდებულებს. შეიძლება ითქვას, რომ სოციალური კაპიტალის აგრეგაციის პროცესი გარკვეულწილად ფორმალიზებულია უნივერსიტეტებში. თუმცა, ნიშანდობლივია, რომ თავისუფალ უნივერსიტეტში კვლევაში შერჩეულ სხვა უნივერსიტეტებთან შედარებით ეს პროცესი ყველაზე მეტადაა ფორმალიზებული. აქ სტუდენტების სასწავლო განრიგში შედის საგანი - „საველე პრაქტიკა“, რომლის ფარგლებში ოცი ან ოცდაათკაციანი სტუდენტთა ჯგუფი ერთვება მოხალისეობრივ საქმიანობაში. თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტები მიიჩნევენ, რომ ამგვარ აქტივობაში მონაწილეობის გამოცდილებამ მათ ბევრი უნარი შესძინათ, რომელთაგან ყველაზე დიდ აქცენტი ურთიერთგაგებაზე, პრობლემის გადაჭრასა და დასაქმებისთვის საჭირო უნარებზე გააკეთეს. გარდა ამისა, მოხალისეობრივ საქმიანობაში მონაწილეობამ სტუდენტებს შორის ჩამოაყალიბა ნდობა, რომელიც სტუდენტების აზრით, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ურთიერთობების შენარჩუნებაში.

უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევაში მონაწილე სხვა უნივერსიტეტების სტუდენტებთან შედარებით, თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტები უფრო აქტიურად არიან ჩართულნი კოლექტიური სამუშაოების კეთებაში. ისინი მიიჩნევენ, რომ მათ ეფექტურ თანამშრომლობასა და საერთო მიზნის მისაღწევად მიმართულ აქტივობებს ფაკულტეტებზე სტუდენტთა მცირე რაოდენობაც განაპირობებს.

კვლევის ფარგლებში გამოვლინდა სხვა ფაქტორებიც - არასასწავლო აქტივობები, რომლებიც სტუდენტების მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციაზე პოზიტიურად მოქმედებს. ეს ფაქტორებია: რაიმე საინტერესო თემის ირგვლივ

სტუდენტთა გაერთიანებები, რამდენიმე სტუდენტის ბიზნეს წამოწყებებში ან ჰაკათონებში მონაწილეობა, კლუბის წევრობა და საერთო პრობლემისთვის გაერთიანება.

კვლევამ აჩვენა, რომ სხვადასვა საგნისთვის/ფაკულტეტისთვის შექმნილი ვირტუალური ჯგუფები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს უნივერსიტეტთან დაკავშირებული ინფორმაციის გაცვლაში, ასევე სასწავლო-სოციალური აქტივობების ორგანიზებაში, შესაბამისად კი სასწავლო პროცესის გამარტივებაში. ნიშანდობლივია, რომ ვირტუალური სივრცე არის ის ადგილი, სადაც სტუდენტები დიდ სოლიდარობას გამოიხატავენ ერთმანეთის მიმართ მაგალითად, გამოცდების წინა პერიოდში. ვირტუალურ ჯგუფებში წარმართული კომუნიკაცია, ცოდნის გაცვლა და გვერდში დგომა სტუდენტებისთვის აკადემიური სტრესის დაძლევის მნიშვნელოვანი ხელშემწყობი ფაქტორია. გარდა ამისა, ვირტუალური სივრცე სტუდენტებს შორის ურთიერთობის ჩამოყალიბების ხელშემწყობი ფაქტორი აღმოჩნდა. სტუდენტები აღნიშნავენ, რომ რომ ვირტუალურ სივრცეში დაწყებული ურთიერთობები ხშირად სტუდენტებს ერთმანეთთან აახლოვებს. უფრო მეტიც, საინტერესოა, რომ სტუდენტები ზოგჯერ თავის დამკვიდრებასა და სანაცნობო წრის გაფართოებას ვირტუალური სივრცის საშუალებით ცდილობენ.

აღსანიშნავია, რომ ამ აქტივობებში, რომლებიც სტუდენტების აზრით, მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის ზრდას უწყობს ხელს, ყველაზე ნაკლებად კავკასიის უნივერსიტეტის სტუდენტები მონაწილეობენ. არმონაწილეობის ძირითად მიზეზად კი კვლავ არაკომფორტულ გარემოსა და გაუმართავ ინფრასტრუქტურას ასახელებენ. ამასთანავე, უჩივიან იმასაც, რომ უნივერსიტეტი არ სთავაზობს არასასწავლო აქტივობებს, რომელიც მათ კოლექტიურ მუშაობას ხელს შეუწყობდა. თავად სტუდენტები კი ასეთი აქტივობების დაგეგმისთვის და ორგანიზებისთვის ინიციატივას ვერ გამოიხატავენ და ამის სხვადასხვა მიზეზს ასახელებენ, რომელთაგან ძირითადი სწავლის დატვირთული რეჟიმია.

კვლევის ფარგლებში, რესპონდენტებმა დაასახელეს ის ფაქტორები, რომლებიც მათი აზრით, უფრო მეტად შეუწყობდა ხელს მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციას.

კავკასიის უნივერსიტეტის სტუდენტებმა ძირითადი აქცენტი ფიზიკურ სივრცეზე გააკეთეს. მათ აუცილებლად მიაჩნიათ უნივერსიტეტში მაგალითად, ლაბორატორიის არსებობა, ასევე ისეთი (თავისუფალი) სივრცეები, სადაც ერთად მუშაობას შეძლებენ. ფიზიკური სივრცის საჭიროების სურვილი გამოვლინდა სახელმწიფო უნივერსიტეტებშიც. გარდა ამისა, სტუდენტებს აუცილებლობად მიაჩნიათ სასწავლო პროცესის პრაქტიკულ მხარეზე ფოკუსირება. ისინი თვლიან, თეორიული ცოდნის პრაქტიკაში განხორციელება (პრაქტიკული დავალებების შესრულება) ხელს შეუწყობს ერთმანეთთან თანამშრომლური კულტურის ჩამოყალიბებას, სამსახურში საჭირო უნარების გამომუშავებასა და სასწავლო პროცესისგან მეტი სარგებლის მიღებას.

კვლევაში მონაწილე კავკასიის და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები უნივერსიტეტისგან მაკავშირებელი სოციალური კაპიტალის აგრეგაციის პროცესის მეტად ფორმალიზებას ითხოვენ.

ბიბლიოგრაფია:

Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*.

Coleman, J. (1998). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The University of Chicago Press, 94*, 120.

CRRC Georgia. (2011). *An Assessment of Social Capital in Georgia*.

Ellison, N., Steinfiel, C., & Lampe, C. (2007). The Benefits of Facebook “Friends:” Social Capital and College Students’ Use of Online Social Network Sites, *12*(4), 1143–1168.

Flap, H., & Volker, B. (2004). *Creation and returns of social capital*. Routledge.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity*. London: Free Press Paperbacks.

Howard, M. M. (2003). *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Leonard, M. (2004). Bonding and Bridging Social Capital: Reflections from Belfast Author. *Sage Publications, Ltd, 38*, 927–944.

Miracle, J. (2004). *Higher education in the creation of individual social capital: A student organization ethnography*. University of Pittsburgh.

Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster paperbacks.

Sax, L. (1997). The Benefits of Service: Evidence from Undergraduates. *University of California - Los Angeles*, 25–32.

Tzanakis, M. (2013). Social capital in Bourdieu's, Coleman's and Putnam's theory: empirical evidence and emergent measurement issues, *13*, 2–23.

Youniss, J., McLellan, J. A., Su, Y., & Yates, M. (1999). The Role of Community Service in Identity Development: Normative, Unconventional, and Deviant Orientation., *14*(2), 248–261.

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Eteri Gagunashvili

Factors affecting the accumulation of social capital at universities among students

Sociology

The Master's thesis was written for obtaining Master's degree in sociology

Advisor: Nino Druglishvili

Scientific degree: Phd, Professor of philosophy

Dignity: associate professor

Tbilisi, 2017